

Βιβλιοκρισία

Χάρης Αθανασιάδης: τα Αποσυρθέντα Βιβλία

Έθνος και σχολική Ιστορία στην Ελλάδα, 1858-2008, εκδ. Αλεξάνδρεια

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ,

Σήφης Μπουζάκης, ομότιμος καθηγητής πανεπιστημίου Πατρών

- Τα σχολικά εγχειρίδια ως αντικείμενο έρευνας έχουν προσελκύσει και στη χώρα μας το ενδιαφέρον πολλών ερευνητών (Αβδελά, Φραγκουδάκη, Κουλούρη, Περισιάνης Καψάλης-Χαραλάμους,, Ρεπούση κ.ά). Τα σχολικά εγχειρίδια ακολούθησαν την ταραχώδη και σισύφειο πορεία της ελληνικής εκπαίδευσης, ιδιαίτερα όταν επιχειρήθηκε η αλλαγή των περιεχομένων τους ('να καώσι', το 1921, να αποσταλούν προς πολτοποίηση, το 1965, να αποσυρθούν , Καλοκαιρινός 1965, Ρεπούση 2006-2008, Κόκκινος 2002 κ.λπ.). Είναι,ακόμη γνωστό ότι η επιλογή, η κατανομή, η ταξινόμηση και η διάχυση της σχολικής γνώσης, δηλ. των αναλυτικών προγραμμάτων και των σχολικών βιβλίων, ήταν και παραμένει αποτέλεσμα πολιτικών επιλογών των κάθε φορά κυρίαρχων δυνάμεων που εκφράζονται ως εκπαιδευτική πολιτική στο επίπεδο του κράτους-
- Οι συγκρούσεις, οι 'πόλεμοι' για τα σχολικά εγχειρίδια αφορούσαν κυρίως εκείνα που έχουν ταξινομηθεί από τους ερευνητές ως βιβλία ιδεολογικού περιεχομένου και που συνδέονται με το έθνος κράτος, το κυρίαρχο θρησκευτικό δόγμα και συνακόλουθα με την απόκτηση εθνικής και θρησκευτικής ταυτότητας. Στην κατηγορία αυτή ανήκουν τα βιβλία της γλώσσας, των θρησκευτικών και της σχολικής ιστορίας. Στα βιβλία αυτά, εγκεκριμένα από τους αρμόδιους θεσμούς του ελληνικού κράτους (ΚΕΜΕ, ΠΙ,ΙΕΠ), έχουν καταγραφεί στην ιστορία της νεοελληνικής εκπαίδευση διαστρεβλώσεις, παραχαράξεις, μύθοι, ιδεολογικές-πολιτικές χρήσεις, σιωπές, μαύρες τρύπες. Είναι χαρακτηριστικό πώς αποτυπώνονται στα βιβλία ιστορίας ΣΤ' δημοτικού (Καφετζή, Παπαγρηγορίου, Ρεπούση, Κολιόπουλος) και πώς αλλάζουν από τη μια περίοδο στην άλλη τα αφηγήματα των εθνικών 'δραμάτων', 'τραυμάτων' και 'αλμάτων' ακόμη και κατά τη μεταπολιτευτική περίοδο (επανάσταση του 1821, μικρασιατική καταστροφή, εθνική αντίσταση, εμφύλιος πόλεμος, κυπριακό κ.λπ.).
- Η υπάρχουσα σχετική με τα παραπάνω ελληνόγλωσσα βιβλιογραφία έχει εμπλουτισθεί σημαντικά κατά τη μεταπολίτευση. Όμως, υπάρχει βιβλιογραφικό κενό σε επιμέρους μελέτες για τα σχολικά εγχειρίδια. Ένα τέτοιο κενό έρχεται να καλύψει η μελέτη του ομότεχνου, γνωστού στην επιστημονική κοινότητα των ιστορικών της εκπαίδευσης από άλλες αξιόλογες εργασίες του, καθηγητή του

Πανεπιστημίου Ιωαννίνων Χάρη Αθανασιάδη.. Ο συγγραφέας στρέφει αυτή τη φορά το ενδιαφέρον του στα αποσυρθέντα βιβλίαπριν αυτά παραδοθούν στην πυρά... Με τη διεισδυτική του ματιά και τα πειστικά ερμηνευτικά του εργαλεία, επέλεξε να ασχοληθεί στη μελέτη του αυτή με τα χαρακτηριστικότερα παραδείγματα αποσυρθέντων βιβλίων. Πρόκειται για 'Τα ψηλά Βουνά', του Ζαχαρία Παπαντωνίου της δημιουργικής Βενιζελικής περιόδου 1917-1920, την ιστορία της ΣΤ' δημοτικού της Μαρίας Ρεπούση που προκάλεσε θύελλα στη διετία 2006-2008, την "Ιστορία του νεότερου και σύγχρονου κόσμου" (2002), της αΕΓ Λυκείου (υπεύθυνος ο Γιώργος Κόκκινος) και την "Ιστορία Ρωμαϊκή και Μεσαιωνική" (1965) της Β' Γυμνασίου, του Κ. Καλοκαιρινού.

- Ο συγγραφέας ακτινογραφεί όλο το συγκρουσιακό τοπίο της κάθε περιόδου και παραθέτει με εξαντλητική βιβλιογραφία τα επιχειρήματα των υπερασπιστών και επικριτών των βιβλίων που αποσύρθηκαν. Να σημειώσουμε πάντως εδώ ότι οι καινοτόμες παρεμβάσεις στη σχολική γνώση, εδώ στα περιεχόμενα των σχολικών εγχειριδίων, τουλάχιστον μέχρι τη μεταπολίτευση, πιστώνονται στις φιλελεύθερες δυνάμεις που επιχείρησαν την αστικοδημοκρατική γλωσσοεκπαιδευτική μεταρρύθμιση (πρώτη και δεύτερη Βενιζελική περίοδος, ανολοκλήρωτη μεταρρύθμιση των Γεωργίου Παπανδρέου και Ευάγγελου Παπανούτσου ,το 1964/65) ενώ οι ανατροπές με αποσύρσεις βιβλίων χρεώνονται στις συντηρητικές δυνάμεις των καθαρευουσιάνων με σημαιοφόρο το πανεπιστήμιο Αθηνών, τη 'φωλιά των γλωσσοαμυντόρων'. Στην Ελλάδα του περιφερειακού καπιταλισμού και της εξαρτημένης ανάπτυξης, οι αδιάλλακτες συγκρούσεις (και) στην εκπαίδευση συνδέονται με δύο διακριτά και με σαφείς πολιτικές αναφορές ρεύματα, το αστικοδημοκρατικό-φιλελεύθερο και το συντηρητικό.
- Ο Χάρης Αθανασιάδης στην μελέτη του τεκμηριώνει τον ισχυρισμό του ότι η απόσυρση των εγχειριδίων, ο πόλεμος γι' αυτά, δεν έχει να κάνει μόνο με τη γλώσσα τους (δημοτική) αλλά με την αμφισβήτηση της αδιάλειπτης συνέχειας του ελληνικού έθνους, όπως την επέβαλε η γραμμή Παπαρηγόπουλου. Έτσι, 'Τα Ψηλά Βουνά' αμφισβητούνται όχι μόνο για τη δημοτική, στην οποία είναι γραμμένα, αλλά και επειδή έχουν ελάχιστες έως καθόλου αναφορές στο έθνος, τον χριστιανισμό και την πολεμική ανδρεία του Έλληνα, δηλαδή παραλείπουν όλα αυτά που θα διαμόρφωναν την εθνική και θρησκευτική ταυτότητα του Έλληνα. 'Περί των μεγάλων ιδανικών της πατρίδος, της θρησκείας ουδείς γίνεται λόγος...οι μαθηταί ούτε πρωί, ούτε εσπέρας, ούτε προ του φαγητού, ούτε μετ' αυτό προσεύχονται..', θα υποστηρίξει ο πολέμιος των βιβλίων της περιόδου 1917-1920 γλωσσολόγος Γ. Χατζηδάκης. Η ιστορία του Καλοκαιρινού θα επικριθεί ήδη για τον τίτλο της 'Ρωμαϊκή και Μεσαιωνική' και όχι Βυζαντινή, αμφισβητώντας έτσι την καθιερωμένη γραμμή Παπαρηγόπουλου. Το βιβλίο του Κόκκινου, με πολλά καινοτομικά στοιχεία, θα αμφισβητηθεί 'έξωθεν', από την κυπριακή κυβέρνηση επειδή

εμπεριείχε τη φράση ‘...στην Κύπρο η ΕΟΚΑ του στρατηγού Γρίβα πρόβαλλε έναν κοινωνικό υπερσυντηρητικό εθνικισμό’. Η περιπέτεια του βιβλίου της Ρεπούση με τον ‘συνωστισμό’ στα παράλια της Σμύρνης που προκάλεσε το συνωστισμό ,τις περισσότερες φορές άσχετων, στα τηλεπαράθυρα και τη σύμπτυξη ενός φαιοκόκκινου μετώπου, είναι γνωστή και διδακτική. Την ίδια περίπου περίοδο, μια 15μελής επιστημονική Επιτροπή με επικεφαλής τον τότε πρύτανη του πανεπιστημίου Πατρών Σταμάτη Αλαχιώτη και επιστημονικό υπεύθυνο τον υπογράφωντα, με ανάθεση από τη νομαρχία Αχαΐας, προχώρησε στη συγγραφή ενός βιβλίου τοπικής ιστορίας. Το βιβλίο αυτό, έκτασης 300 σελίδων, δεν κυκλοφόρησε ποτέ (ας προστεθεί, επομένως, και αυτό το βιβλίο στα αποσυρθέντα βιβλία ιστορίας). Ο λόγος ήταν ότι δεν εμπεριείχε το γνωστό μύθο της Αγίας Λαύρας με αποτέλεσμα να ξεσηκώσει θύελλα διαμαρτυριών από την τοπική εκκλησία, τα κόμματα και άλλους φορείς, πρόσωπα και συλλογικότητες.

- Σημαντική είναι η συμβολή του συγγραφέα και στην ανακάλυψη και ανάδειξη θετικών παραδειγμάτων σχολικών εγχειριδίων, που επιβίωσαν για μεγάλο χρονικό διάστημα. Τρία τέτοια παραδείγματα, άγνωστα στη μέχρι τώρα έρευνα, παραθέτει ο Αθανασιάδης στα δύο τελευταία κεφάλαια του βιβλίου του. Πρόκειται για τα βιβλία της περιόδου 1858-1917, το ένα πριν από την έκδοση του έργου του Παπαρρηγόπουλου. Πρόκειται για το βιβλίο ‘Ο Γεροστάθης’ του Λέοντος Μελά (1858) που απηχούσε τις ιδέες του διαφωτισμού και του Κοραΐ και ευτύχησε να είναι από τα μακροβιότερα (διδάχθηκε περί τα 40 χρόνια) σχολικά βιβλία στην νεοελληνική εκπαίδευση. Τα άλλα δύο βιβλία είναι, το αναγνωστικό ‘Ελλην πολιτικής’ του δημοσιογράφου και δικηγόρου Θεόδωρου Αποστολόπουλου και το εγχειρίδιο ιστορίας ‘Ελληνική ιστορία από των αρχαιοτάτων χρόνων μέχρι της σήμερον’ των παιδαγωγών Αριστοτέλη Κουρτίδη και Βλασίου Σκορδέλη Και τα δύο τελευταία βιβλία, κινούμενα βέβαια στη γραμμή αφήγησης του μεγαλόπνοου έργου του Παπαρρηγόπουλου (εκδόθηκε το 1874), θα μακροημερεύσουν, ούτε θα καούν ούτε θα αποσυρθούν...
- Η παραπάνω μελέτη του Χάρη Αθανασιάδη, πρωτότυπη, ενδιαφέρουσα και τεκμηριωμένη εμπλουτίζει την υπάρχουσα βιβλιογραφία, ανοίγει νέα ερευνητικά πεδία και προκαλεί νέα ερωτήματα που σίγουρα θα απασχολήσουν στο μέλλον και άλλους ερευνητές.